

Foto: Stichting Vluchteling

Het goede leven van Tineke Ceelen

Portret

Tineke Ceelen (46) is sinds 2003 directeur van Stichting Vluchteling. In haar nieuwe boek *Hier en daar een crisis* beschrijft ze haar ervaringen als internationaal hulpverlener. Begin jaren negentig begon ze in het ontwikkelingswerk bij organisaties als Memisa en het Rode Kruis. Later koos ze specifiek voor de noodhulp. Door Jurgen Tiekstra.

„Ik kom uit het katholieke Brabant. Ik kan me niet anders herinneren dan dat mijn opa's, oma's, ooms, tantes, vader en moeder het heel normaal vonden te denken om de medemens die het minder getroffen heeft. Als er een acceptgiro binnenkwam van een of andere kloosterorde in Afrika, dan ondertekende mijn vader die.

Al snel was ik gefascineerd door Afrika. Ik herinner me dat ik met open mond voor de televisie zat. Ik wilde ook daarginds gaan kijken. Kijken of helpen waren toen nog twee verschillende dingen.

Ik heb drie jaar in Tibet gewoond. Ik ben iets langer in Kameroen geweest. In die landen ligt mijn hart. Maar eigenlijk zit er geen verschil tussen de slachtoffers van een aardbeving in Pakistan of van een oorlog in Tsjaad. Het zijn allemaal mensen met behoeften. Wel komen sommige slachtoffers dichterbij. Je kunt je makkelijker identificeren met vluchtelingen uit Abchazië of Zuid-Ossetië dan met een slachtoffer in Darfur. Mijn leven is volstrekt onvergelijkbaar met een vrouw in Darfur. Ik heb nooit vijftien kilometer hoeven lopen om water bij een pomp te halen, ik heb nooit brandhout hoeven verzamelen.

In Congo praatte ik met een oude vrouw; een vrouw van 43

Je moet betrokken zijn, maar je moet die armlengte er tussen kunnen houden. Anders zal je carrière heel kort zijn. Dat is heel lastig. In de oorlogsgebieden kom ik mensen van mijn eigen leeftijd tegen. In Congo praatte ik met een oude vrouw; een vrouw van 43. Ik ben 46. Zij vertelde gruwelijke dingen. Als je daar over nadenkt, raakt dat jou verschrikkelijk. Tegelijk moet je je niet laten raken, want hoe kom je tot daadkracht als een deken van elende over je heen valt?

Ik ben nog nooit lamgeslagen. Alleen met mijn bezoek aan Auschwitz is dat gebeurd. Ik heb weken nodig gehad om daarna weer overeind te komen door het simpele feit: ik kon niks doen. Het beschamende, het beestachtige dat mensen elkaar hebben aangedaan, het machinale. Dat doet pijn. Maar in elke willekeurige crisis in Afrika kun je iets doen. Alleen Auschwitz slurpt alle energie in een mum van tijd op.”

„Het tempo van de noodhulp past mij beter dan de langere adem van de ontwikkelingshulp. Ik ben een ongeduldig mens. Drie stappen vooruit en 2,5 stap achteruit; ik word daar heel chagrijnig van. Met noodhulp in oorlogsgebieden is het: ik red een leven of niet. Als je niets doet, overlijden mensen. In die zin is het heel bevredigend wat ik doe. Maar in Noord-Kameroen was ik bezig met de ondersteuning van het lokale bestuur, met *natural resource management*. Daar moet je heel veel geduld voor hebben.

Toen ik als jong meisje in deze sector begon, was mijn blik heel anders, net als die van jullie. Twintig jaar geleden was ons werk heilig. Natuurlijk heb ik wel eens in een Afrikaans land rondgelopen en gedacht: het schiet hier niet erg op. Maar zelfs dat kleine vraagtekentje wilde je je niet permitteren.

Jaren later kwamen er kritische vragen die wel degelijk terecht zijn. Er zijn projecten die helemaal niet goed zijn en je moet ontzettend goed oppassen dat geld goed terecht komt. Dit vak is complexer dan ik me twintig jaar geleden had bedacht. De organisaties zijn oneindig veel professioneler geworden. Zoveel jaar geleden was er geen sprake van een gender- of een veiligheidsbeleid, van *do no harm*-principes. Bij Memisa hadden we met de oren staan flapperen als we dat hadden gehoord.

Het is nu *bon ton* om kritiek te hebben op ons soort werk. Alles wordt dan op een hoop gegooid. De buurvrouw roept over de schutting dat het allemaal niks helpt, maar ze heeft er geen benul van. Er zit een wereld tussen het inzamelen van kleren, minister Koenders die geld geeft aan de VN, het Rode Kruis, ons werk in oorlogssituaties of het ontwikkelingswerk van Cordaid.

Het verhaal is vertroebeld geraakt. Ik steek de hand graag in eigen boezem; wij hebben daar een belangrijke rol in gespeeld. Wij hebben ons onvoldoende gerealiseerd dat er een kritische beweging in opkomst was. We hadden zichtbaar moeten maken wat we doen. We zijn in staat prachtige rapportages te schrijven, maar die ga jij niet op de bank lezen. Laten wij onze verhalen vertellen, ook de slechte, op een manier waardoor mijn familie en de buurvrouw het leuk vindt ze te lezen.”

„Het katholicisme is heel bepaald geweest. Maar nu ben ik niet meer kerkgaand. Wel zie ik vaak dat voor vluchtelingen het geloof het enige is wat ze nog hebben. Het geloof biedt ze rust, hoop en ook een soort van regelmaat, waar ze zich vaak met beide handen aan vast houden. Ik kijk daar met een enorme bewondering naar.

Het geloof geeft hen hoop. Maar wij hebben hier alles. Waar moeten wij dan nog op zitten hopen? Als we iets willen hebben, kopen we het. Waar we naar toe willen gaan, daar gaan we naar toe. Hier is alles grijpbaar. In mijn omgeving zie ik geen geloof meer. Zelf sta ik wel open voor het geloof, maar het is niet meer voor mij. Dat is niet bewust zo gedaan. Ik heb communie gedaan, het vormsel; de hele rataplan. Ik moest altijd naar de kerk, terwijl mijn ouders zelf niet meer gingen. Dat had niks meer de kerk zelf te maken, maar alleen uit de verplichting om om 10.00 uur ergens te zijn. Ja, dag! Als jullie niet gaan, wij ook niet gaan. In die periode gingen steeds minder kinderen naar de kerk. Op de middelbare school was dat helemaal voorbij.

Maar nog steeds kom ik met trouwerijen en met begrafenissen in de kerk. Ik kan me niet voorstellen dat een begrafenis binnen mijn familie niet in de kerk zou zijn. Dat zou heel raar zijn. Mijn dochter heb ik ook laten dopen. Dat hoort. Je hoort adem te halen, dat vergeet je ook niet. Een kind dat geboren wordt, wil je deel laten uitmaken van een gemeenschap. Wat is mijn gemeenschap? Daar hoort een ritueel bij: de doop. Eén plus één is twee.

Mijn dochter heb ik ook laten dopen. Dat hoort

Ik zie vooral slachtoffers, maar ik weet dat er ook daders moeten zijn. Geloof me: er bestaat geweld dat jouw en mijn voorstellingsvermogen opgeteld te boven gaat. Ik kan niet ontkennen dat er ongelooflijk slechte mensen bestaan. Maar de bulk van de mensen is en doet goed. Mijn wereldbeeld wil ik niet laten bepalen door slechte mensen. Maar er zijn mensen die desnoods over de ruggen van duizenden gaan. Ik weet niet hoe slechtheid groeit. Ik kan me niet voorstellen dat een baby slecht geboren wordt, maar dat moet je aan iemand anders vragen. Ik ruim de gevolgen op.”

„Om mij heen zie ik journalisten, noodhulpmedewerkers en militairen die afgebrand raken. Ik ben zelf ook niet van beton gegoten. Het gaat nu prima, maar ik realiseer me dat ik hetzelfde kan krijgen. Ik zie het bij collega's gebeuren dat door iets kleins ineens de emmer overloopt. Het is beangstigend als je dat ziet. Maar: *I don't know. So far so good*. Natuurlijk praat je erover. Het is een heel klein wereldje dat naar het geweld en naar de oorlog reist. Ik kan je zo uittekenen wie daar zullen zijn. 's Avonds drink je dan in het hotel, als er een hotel is, een borreltje. Er is een grote solidariteit. Al is dat geen garantie dat het goed gaat.

Soms zijn de omstandigheden zo zwaar, dat je niet in de gaten hebt hoe hard het gaat. Ik ben een diabetes-patiënt. Ik ben volledig insuline-afhankelijk. Een van mijn eerste reizen in Tsjaad was samen met Kees Broere van *de Volkskrant*, in een van de heetste periodes. We gingen naar Darfur. Maar het vliegtuig reed achteruit met een vleugel tegen een lantaarnpaal aan. Dat zal net gebeuren. Het vliegtuig was dus stuk en wij moesten een week lang elke dag kijken of we weer konden vliegen. Na die week was ik kapot. Het was 45 graden, er was geen schaduw, ik was doodmoe. Iemand zei toen tegen mij: jij moet terug naar het guesthouse en gaan slapen. Daar had hij gelijk in. Ik heb 24 uur aan een stuk geslapen. Ik heb wel geleerd: rust, goed eten en drinken. Als je dat niet doet, gaat het snel mis.

Een van de mensen die mij enorm is bijgebleven, is Wata Madad in Liberia. Dat is een fenomenaal mens. Van haar gaat een enorme kracht uit. Daar geniet ik van. Elke kans die zij heeft, probeert ze iets te betekenen. Ze vangt weeskinderen en verkrachte vrouwen op. Voor hen maakt zij een verschil. Dat geeft mij trots en plezier, dat inspireert mij enorm. In een opvanghuis net buiten Monrovia vangt zij die weeskinderen op. Daar had zij matrassen voor hen, die op een dag ineens waren weggehaald door kindsoldaten. Zij zegt dan met zo'n verbeten mondje: 'Die matrassen, die komen terug. Het kan me niks schelen.' Ik ben er trots op dat die mensen bestaan.”